

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на доц. д-р Андреана Ефтимова за придобиване на научната степен „доктор на науките”

на тема *Двойственият език в медиите: езикът на политическата коректност vs езика на омразата*

от доц. д-р Владимир Досев, катедра „Славянски езици”,
Икономически университет – Варна

1. Данни за процедурата за присъждане на научна степен „доктор на науките”. Със заповед N: РД 38-471 от 05. 07. 2016 г. на ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски” и по предложение на Научния съвет към Факултета по журналистика и масова комуникация съм включен като външен член в научно жури за присъждане на научна степен „доктор на науките” по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика).

2. Данни за дисертанта. Доц. д-р Андреана Ефтимова отговаря на всички формални изисквания за присъждане на научната степен „доктор на науките”, посочени в *Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски”*. Андреана Ефтимова притежава научната и образователна степен **доктор** от 2000 г., а от 2012 г. е **доцент** към Катедра *Пресжурналистика и книгоиздаване* във ФЖМК на СУ „Св. Климент Охридски“ по научно направление „Обществени комуникации и информационни науки (журналистика – медиен език и стилове на писане)“. Дисертационният труд *Двойственият език в медиите: езикът на политическата коректност vs езика на омразата* **не повтаря** теми и съдържание на публикации от предходните две научни процедури, в които доц. Ефтимова е участвала.

3. Дисертационният труд *Двойственият език в медиите: езикът на политическата коректност vs езика на омразата*:

3.1. Общи данни за дисертационния труд. Разглежданият дисертационен труд е оригинално и самостоятелно научно изследване по проблематика, свързана едновременно с областта на масовите комуникации, езикознанието и политологията. Общият обем на труда е 368 страници. Трябва да се направи уточнението, че в този общ обем е включена част, съдържаща интервюта с водещи учени в областта. Включени са и 9 приложения, както и справка за научните приноси и списък с научните публикации по темата на труда. Библиографията обхваща 175 цитирани заглавия. Самият дисертационен труд се

състои от увод, 5 глави и заключение (286 стр). Към документите по конкурса е приложена служебна бележка от председателя на Съвета на директорите на издателство „Просвета – София” АД, с която се удостоверява, че дисертационният труд е приет за отпечатване в издателството. Трудът е обсъден и насочен за публична защита от катедрения съвет на катедра „Пресжурналистика и книгоиздаване“ при Факултета по журналистика и масова комуникация на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

3.2. Актуалност и значимост на разглежданата в дисертацията проблематика. Дисертационният труд разглежда изключително актуални проблеми, от които се интересуват както учени от различни направления (масови комуникации, езикознание, политология), така и обществото като цяло. Изследват се прагматичните характеристики на евфемизмите и дисфемизмите, чрез които се реализират *политически коректната реч* и *речта на омразата*. Очевидно е, че в Европа назрява недоволство от речта на действащите политически елити. *Политически коректната реч* е свързана с употребата на множество евфемизми, които все по-често се възприемат с недоверие от обществото (през последните месеци такива са например евфемизмите, използвани от европейските политически елити, за да заменят понятия като *тероризъм, терористичен акт*). Дисфемизмите са свързани в по-голяма степен с *речта на омразата* и са характерни за политическото говорене на т.нар. несистемни политически партии (често откровено популистки), които обаче видимо набират обществена подкрепа през последните години. Засилената употреба на евфемизми и дисфемизми в политическата реч е особено актуална за съвременния политически дискурс и е обусловена от желанието на политическите елити да манипулират общественото мнение.

3.3. Структура и съдържание на дисертационния труд. В увода на дисертационния труд ясно са изказани **целта, предметът и обектът** на научното изследване: „**Целта** на изследването е проучването на лингвостилистичните особености и прагмалингвистичните функции на евфемизмите и дисфемизмите в съвременната медийна реч” (стр. 11). За изпълнението на тази цел са формулирани 11 задачи. Считаю, че тези 11 задачи са коректно избрани и насочват изследователската работа в правилната посока. В увода са посочени точно **използваните източници** и периодът, в който са били наблюдавани. Използваните източници са представителни за българския медиен пазар и отразяват широк спектър от политически мнения. Като предмет на изследването са посочени „стилистичните и прагматичните характеристики на евфемизмите и дисфемизмите в медийната реч като част от процесите (1) на евфемизация и табуизация и (2) на дисфемизация и детабуизация, които се превръщат в основен езиков механизъм за реализирането на езика на политическата коректност и речта на омразата” (стр. 8). Обектът на изследване са „функциите на

евфемизмите и дисфемизмите в медийната реч (основно в таблоидните, но и в качествените печатни и електронни медии)” (стр. 8). В увода на дисертационния труд са посочени и методите на изследването – лингвистичен аксиологически анализ чрез семиметрия (основен метод), а допълнителни методи са: анкетиране, наблюдение, интервюиране на експерти, различни видове анализ – контент анализ, лексикално-семантичен, лексикално-граматичен, лингвостилистичен, и комуникативно-прагматичен анализ. Избраните научни методи позволяват да се изпълнят поставените изследователски задачи.

Добро впечатление прави, че в текста на дисертацията предварително е изяснен смисълът на използваните абстрактни понятия (например *дискурс*). В изследването понятията *език на омразата* и *реч на омразата* се използват като синонимни. Посочено е и мнението на Г. Лозанов, който предпочита израза *враждебна реч*. В българската практика съм срещал и *слово на омразата*. Считаю, че най-точно от **езиковедска гледна точка** е понятието *реч на омразата*. Така и го срещам най-често в научни и законодателни текстове на чужди езици, които ползвам (Hate speech, Hassrede). Тъй като понятието (и други свързани с него понятия) все по-често присъстват в европейски законодателни текстове е необходимо и научната общност да се включи в дефинирането му (Ефтимова вече е участвала в подобни дискусии.). В дисертацията коректно е посочено, че една реч може да се назове *реч на омразата* само в конкретен контекст. От друга страна, никой политик (журналист) не би нарекъл своя собствен *дискурс реч на омразата* (или пък *манипулативен*).

В първа глава на дисертацията са представени идеите и методите на лингвистичната аксиология, които се използват в дисертацията. Цитирани са водещи учени, работещи в това направление (Марянчик, Серебренникова, Арутюнова, Жданова, Илиева). Прави впечатление, че голямата част от цитираните трудове са изключително актуални (публикувани през последните 5 години). Изяснено е какво се разбира под понятието *аксиосфера толерантност/нетолерантност*, което е централно по отношение на противопоставянето между *политически коректната реч* и *речта на омразата*.

Във втора глава се коментират езиковите средства, използвани за евфемизация/дисфемизация в медийния текст. Предложена е изключително пълна и подробна класификация на евфемизмите и дисфемизмите. Доколкото ми е известно, това е най-подробното изследване на явлениято евфемизация/дисфемизация в българската наука. Направено е важното уточнение е, „че лексикалните единици не са евфемистични или дисфемистични по природа. Евфемистичността или дисфемистичността им се поражда на равнището на речта, а не е тяхна езикова характеристика” (стр. 48). За евфемизми и дисфемизми можем да говорим само в определена контекстова ситуация (вербална, социална, културна).

В трета глава въз основа на задълбочен теоретичен преглед се извеждат общите черти на понятията *политически коректен език* и *език на омразата*. Посочени са 11 общи черти. Ще посоча само някои от тях, които ми се виждат най-важни по отношение на политическия медиен дискурс: насочени са към защита/нарушаване на правата на определени социални групи; засягат колективната принадлежност на личността; силно зависими са от контекста, проявяват се в речта, а не в езика; притежават манипулативна природа; те са контролирани и идеологически мотивирани речеви практики с рецидивиращ характер. В дисертацията е посочено, че „термините *политическа коректност* и *език на омразата* не са лингвистични термини, въпреки че обозначават феномени, които имат предимно речево проявление. Обикновено като политическа коректност и език на омразата се коментират съдържателни и идеологически аспекти на медийната реч – споделянето на ценности, послания и убеждения, които (не)противоречат на идеята за толерантност, плурализъм, равноправие и многообразие” (стр. 270).

В четвърта глава се изследват *езиковото табу* и *процесите на евфемизация и детабуизация (дисфемизация) на медийната реч*. Чрез анализ на медийни текстове от таблоидни медии се доказва, че в тях се разчита както на дисфемистични, така и на евфемистични номинации, за да се постигнат различни стилистични и най-вече **манипулативни ефекти**. Проведен е и експеримент за осъзнаването на позволеността и непозволеността на номинации, ексцерпирани от таблоидните медии, който доказва, че в много от случаите възприемането и интерпретацията на конотативните им значения са разколебани.

Пета глава е от основно значение за изпълнението на поставената в увода цел на дисертационния труд. В нея обект на анализ е ролята на евфемизмите и дисфемизмите в медийната реч. Разгледани са 8 групи евфемизми/ дисфемизми: за професии и институции; за болести и физически нарушения; за смъртта; за обозначаване на половата принадлежност и на семейните и сексуални отношения; за криминално поведение; за етнически групи; за външен вид и възраст; политически евфемизми. Изследването на всяка група завършва с изводи. Най-голямо внимание е обърнато на политическите евфемизми. Предложено е и едно много интересно изследване за употребата на евфемизми/ дисфемизми при медийното отразяване на кризата в Украйна. Направени са следните изводи: „в зависимост от гледната точка на социалната група или политическия субект се правят опити за създаване на положителни или отрицателни конотации. Примерите показват тенденцията към евфемизация с цел оневиняване на собствените действия и образ и към дисфемизация с цел „окалване“, обвиняване на политическия противник и действията му” (стр. 281).

Заключението на дисертацията включва обобщение на направените в предходните глави изводи и изброяване на приносите. Направените в

обобщението изводи са убедителни и отговарят на поставените пред дисертацията цел и задачи. Коректно са изброени 12 приноса, който доказват, че дисертационният труд е **приносен** за българската наука.

4. Автореферат и други публикации по темата. Авторефератът вярно и точно отразява съдържанието на дисертацията. Доц. Ефтимова вече е публикувала част от идеите в дисертацията (като статии и доклади) и те са познати на научната общност у нас и в чужбина. Доц. Ефтимова е участвала и в различни публични дискусии по темата на дисертацията.

5. Заключение. Дисертацията *Двойственият език в медиите: езикът на политическата коректност vs езика на омразата* е самостоятелен изследователски труд, който представлява значителен и оригинален принос в науката. Считаю, че всички изисквания за присъждането на научната степен „доктор на науките” по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика) на доц. Ефтимова са изпълнени, и ще гласувам за това.